

so se jima rodili štiri otroci, dve hčeri in dva sinova.

Leta 1952 je Alojzij posestvo prepustil prvorojenemu sinu, ki se je takrat poročil, sam pa se je z ostalimi člani družine vrnil v Las Breñas, kjer je odprl gostišče in restavracijo Slavia, ki je postala srečevališče slovanske skupnosti in drugih priseljencev, ki niso bili iz špansko govorečega kulturnega okolja. Leta 1954 se mu je rodil osmi sin.

Leta 1955 je zaprl gostišče in restavracijo, se vrnil na posestvo in se spet ukvarjal s kmetovanjem. Tam so ga radi obiskovali jugoslovanski prijatelji, ki so živeli v bližnjem Las Breñasu. Ko so se trije najstarejši otroci leta 1957 odselili, sam pa zaradi starosti in zdravstvenih težav ni mogel več skrbeti za kmetijo, se je vrnil v Las Breñas in spet začel voditi gostišče in restavracijo Slavia. Istega leta se je kot deveti rodil zadnji Alojzijev otrok.

244

Kljub dolgoletnemu življenju v Argentini Alojzij ni nikoli povsem obvladal španskega jezika, ni se povsem uspel prilagoditi argentinski prehrani, obdržal je tudi državljanstvo, zato »je živel in umrl kot Jugoslovan« (str. 61). Rad je poslušal »domačo« glasbo in sledil novicam iz Evrope. Leta 1956 je postal član novoustanovljenega Jugoslovanskega društva za medsebojno pomoč, ki je postalo glavni sprejemni center za slovanske priseljence v pokrajini El Chaco.

V knjižici gre za rekonstrukcijo življenjske poti slovenskega izseljenca, ki si je ves čas bivanja v Argentini dopisoval z mamo, bratoma in sestro v Semiču, jih obveščal o življenju v Argentini in jim pošiljal tudi fotografije. Po nekaj več kot štiridesetih letih izseljenstva je leta 1965 umrl kot oče devetih otrok in ded petih vnukov. Sedemindvetdeset let po njegovem prihodu v Argentino šteje njegova tamkajšnja družina 84 članov. Večina njegovih potomcev se zaveda svojega izvora in je včlanjena v različna združenja Slovencev v Argentini. Njegov vnuk in avtor knjige Daniel Brunskole kot trgovec nadaljuje tradicijo Kočeverjev, nekateri potomci pa so podedovali dedkov pustolovski duh, saj je med njimi več navdušenih popotnikov, ki jih zanima spoznavanje različnih kultur.

Nena Židov

Walter Rodney: *Kako je Evropa podrazvila Afriko*. Ljubljana: Založba /*cf., 2021, 473 str.

Knjigo *Kako je Evropa podrazvila Afriko* gvajanskega zgodovinarja in političnega aktivista Walterja Rodneyja (1942–1980) lahko postavimo ob bok delom drugih (postkolonialnih) piscev, ki s svojim pisanjem razkrivajo, da je vzpostavljena vednost o krajih in ljudeh zunaj Evrope zgolj partikularni pogled te celine (Chakrabarty 2000). Ta vednost je služila sprva vzpostavljanju, nato pa ohranjanju in krepitvi evropske ekonomske, politične in kulturne nadvlade nad kolonijami. Imperialistični in kolonialistični diskurzi, ki so poudarjali idejo o večvrednosti Evrope in nerazvitosti ter celo primitivnosti velikega dela preostalega sveta, so postali temelj razumevanja različnih kultur in odnosov med njimi (glej npr. Said 1996; Wekker 2016), pogosto pa so jih prevzeli tudi sami koloniziranci

in jih integrirali v razumevanje svoje pozicije v svetu (glej npr. Césaire 2009; Fanon 2016). Rodney je v obravnavanem delu prepričljivo pokazal, da nerazvitost afriškega kontinenta ni posledica tamkajšnjih družbenih ureditev ali celo bioloških lastnosti prebivalcev afriških držav, temveč gre za rezultat dolgotrajnega kolonialnega izkoriščanja ljudi in naravnih virov.

Za razumevanje te knjige in njenega nastanka je nujno poznati osnovne obris piščevega življenja, kot v spremni besedi opozarja Nikolai Jeffs (2021). Rodney jo je napisal že leta 1972, ko je v Tanzaniji opravljal delo profesorja, v prevodu Aleksandre Rekar pa smo jo v slovenščini dobili skoraj petdeset let po izdaji. Rodney je deloval v času temeljnih družbenih premen, ko je hladna vojna svet razmejila v dva bloka, kolonije pa so se otresale spon kolonializma in dosegale neodvisnost. V iskanju alternativ vzpostavljaočemu se neokolonializmu na Karibih in v afriških državah se je opiral na ideje panafricanizma, pri čemer je zagovarjal politično in intelektualno izmenjavo med afriškimi državami v lokaliziranem boju proti kolonializmu in neokolonializmu (za razpravo o panafricanizmu v Rodneyjevem delu glej Hill 2015). Blizu so mu bile tudi ideje socializma, pri čemer pa je bil do prenašanja socialističnih modelov med državami kritičen, prav tako je opozarjal na problem novih afriških elit, ki so v svoji lakomnosti in požrešnosti skrbele zgolj za svojo dobrobit (Jeffs 2021: 466-471; za kritiko nove afriške buržoazije glej tudi Fanon 2010). Kljub svojemu napredku na družbeni lestvici – izhajal je namreč iz gvajanske delavske družine, a je dosegel visoko izobrazbo ter postal univerzitetni profesor – je ostal zvest ideji političnega in intelektualnega boja za družbeno preobrazbo: za izboljšanje pravic delavskega razreda in razgradnjo rasizma. Politično udejstvovanje, ki ga je utemeljeval na svoji akademski poziciji univerzitetnega profesorja, je plačal z življenjem. Leta 1980 so ga v politično motiviranem atentatu ubili v Gvajani.

V obravnavanem delu je Walter Rodney analiziral zgodovinske odnose evropskega izkoriščanja Afrike od šestnajstega stoletja naprej. Pri tem je sledil teoriji odvisnosti, ki predpostavlja vzpostavljanje ekonomskega sistema, ki služi bogatemu jedrni državi na račun perifernih. Naslovil je tri glavne tematike: evropsko trgovino s sužnji, ki jo razume kot temeljni dejavnik afriške podrazvitosti; izkoriščanje afriške celine v kolonialnem obdobju, ki ga vidi kot afriški prispevek h kapitalističnemu razvoju Evrope; ter preplet razrednega in rasnega vprašanja, ki se kaže v intenziviranju kapitalističnega izkoriščanja afriške delovne sile v primerjavi s kapitalističnim izkoriščanjem v metropolah.

Rodney je svoj razmislek pričel z razpravo o konceptih razvitosti in nerazvitosti ter zagovarjal tezo, da ne obstaja naravna naravnost afriških družb k stagnaciji. Za afriško podrazvitost je po njegovem mnenju odgovorno delovanje imperialističnega sistema, ki je izčrpaval afriško bogastvo – tako surovine kot ljudi – in onemogočal hitrejši razvoj te celine. Zelo kritičen pa je tudi do afriških elit, ki so s svojim sodelovanjem v tem sistemu prispevale k nazadovanju Afrike. Pri poudarjanju odgovornosti domačinov je na primer zapisal, da je »sleherni Afričan [je] tudi dolžan razumeti sistem in delovati v smeri njegovega strmoglavljenja« (2021: 68).

V nadaljevanju je Rodney opisal splošno dinamiko razvoja afriških kultur do petnajstega stoletja in pri tem poudaril razlike med doseženimi stopnjami razvoja. V splošnem je obravnavane družbe označeval komunalizem, najvišje pa sta se po njegovem

razvila Egipt in Etiopija, ki sta dosegla nivo fevdalne družbe. Poleg teh dveh je pozornost posvetil še Nubiji, Magrebu, Zahodnemu Sudanu, območju Velikih jezer in Zimbabveju, vendar so njegovi opisi kratki in skopi, zato bodo zainteresirani za bolj poglobljeno spoznavanje afriških družb morali poseči po dodatni literaturi. Ko so se Evropejci v petnajstem stoletju odpravili na druge konce sveta in pričeli vzpostavljati mednarodno trgovino, ki je povezala vse štiri celine v enotni sistem, so tako naleteli na različno razvite družbe. Rodney je poudaril, da je bila Evropa »edini del sveta, ki je bil sposoben imeti pregled nad sistemom kot celoto« (2021: 125), kar je omogočilo vzpostavljanje razmerij, ki so zagotavljala prenos bogastva z drugih celin v Evropo. To so dosegli s pridobitvijo nadzora nad svetovnimi vodnimi potmi ter določanjem vrste in cen izvoznih in uvoznih produktov, bistvena pa je bila tudi vzpostavitev evropske trgovine s sužnji. V Amerikah so Evropejci potrebovali delovno silo, ki so si jo zagotovili na afriški celini, ne nujno brez upora lokalnih afriških vladarjev (2021: 131–133). A majhnost afriških držav, tamkajšnje številne politične delitve in ekonomski pritisk v obliki odtegnitve evropskih uvoznih dobrin so bili le nekateri izmed dejavnikov, ki so Evropejcem pomagali pri vzpostavljanju podrejene afriške vloge v svetovni proizvodnji in trgovini. Podrejenost Afričanov in izkoriščanje njihovega dela pa je upravičeval rasizem, ki se je razvijal vzporedno. Rodney (2021: 143) je zapisal: »Evropejcem, ki so bili v celoti odvisni od afriške delovne sile, se je torej zdelo, da morajo to izkoriščanje doma in na tujem upravičiti tudi na temelju rase. Izkoriščanju logično sledi zatiranje, ki zagotavlja prvo. Zatiranje afriških ljudi na izključno rasnih temeljih je spremljalo, krepilo in naposled postalo neločljivo od zatiranja zaradi ekonomskih razlogov.« Izključevanje in zatiranje, ki se je stoletja odvijalo na drugih celinah, se je v obliki nacizma in fašizma vrnilo na domačo celino (na to opozarja tudi Césaire 2009).

Rodney je evropsko trgovino s sužnji opredelil kot temeljni dejavnik afriške podrazvitosti. Ta je namreč prispevala k ogromni izgubi afriške delovne sile, ki je bila še bolj kritična zato, ker je šlo predvsem za mlade ljudi. Povzročila je stagnacijo demografske rasti, vplivala pa je tudi na upočasnjevanje ekonomskega in tehnološkega razvoja celine, saj so bili Afričani osredotočeni na ekonomske dejavnosti, ki so jim omogočale preživetje – trgovino s sužnji in z izvoznimi surovinami. Tudi v primeru izkazanega interesa za prenos znanj in veščin pa so Evropejci v kali zatrli vse tovrstne poskuse Afričanov. Rodney je v nadaljevanju dekonstruiral argumente zahodnih znanstvenikov, ki poudarjajo pozitivne vidike trgovine s sužnji, in poudaril, da je »eden od vidikov zdajšnje afriške podrazvitost tudi to, da na prizorišču prevladujejo kapitalistični založniki in buržoazni znanstveniki, ki prispevajo k oblikovanju stališč po vsem svetu. Prav zato je treba tovrstno pisanje, ki upravičuje trgovino s sužnji, razgaliti kot rasistično buržoazno propagando ...« (2021: 160).

Opisana zgodovinska dinamika trgovinskih stikov med Afriko in Evropo je bila po Rodneyju pripravljalna faza kolonialne vladavine, saj je bistveno prispevala k šibkosti afriških držav. Kolonialna Afrika je bila ozemlje, s katerega so črpali presežke za hranjenje metropol. Ob nenehnem odlivu presežkov, ki jih je ustvarila afriška delovna sila iz afriških surovin, se je krepila in razvijala Evropa, od koder se je ta vrednost akumulirala. K izkoriščanju je po Rodneyju prispevalo več dejavnikov: politična moč kolonialistov v kolonijah, nestabilen, razpršen in neorganiziran afriški delavski razred ter rasizem, ki je upravičeval slabše ravnanje z afriškim delavcem v primerjavi s kapitalistovim ravnanjem

z evropskim delavcem. Presežke so ustvarjali afriški mezdni delavci v rudnikih in na plantažah, večino pa neodvisni kmetje z gojenjem kakava, kave in palmovega olja. Razlike med cenami izvoženih afriških surovin in uvoženih končnih izdelkov iz teh surovin so bile temelj nepravilne menjave. Nakupne in prodajne cene izdelkov na afriškem trgu so namreč določali evropski kapitalisti.

V poglavju *Kolonializem kot sistem za podrazvijanje Afrike* je Rodney dekonstruiral argumente nekaterih, ki zagovarjajo pozitivne vidike kolonializma za afriški kontinent. Kljub bahanju Evropejcev, da opravljajo »civilizacijsko poslanstvo«, so bili pozitivni učinki njihovega delovanja precej skopi. Socialne storitve, kot je bil na primer dostop do zdravstvenih storitev, so bile namenjene predvsem belim naseljencem in v manjši meri tistim Afričanom, ki so neposredno sodelovali v produkcijskih dejavnostih. Minimalno vzdrževanje delavčevega zdravja je bila namreč ekonomska naložba. Ceste, šole, bolnišnice in drugo infrastrukturo je kolonialna oblast gradila le na območjih, kjer so potekale proizvodnja in uvozno-izvozne dejavnosti. Rodney je omenjene evropske investicije v afriške države na novo ovrednotil, saj je pokazal, da je bil denar zanje pogosto pridobljen v predhodni trgovini s sužnji – navedel je več primerov podjetij, ki so se sprva ukvarjala s trgovino s sužnji, nato pa so se usmerila na uvoz afriških pridelkov v Evropo –, ali pa je afriška delovna sila s svojo proizvodnjo generirala nove investicije. Kolonije so bile torej prej generatorji kapitala kot pa države, v katere bi se stekal tuji kapital.

247

Poleg tega je Rodney ovrgel tezo, da naj bi kolonializem v Afriko prinesel dinamične poteze kapitalizma in jo s tem moderniziral. Nasprotno, kapitalizem so v Afriko uvedli le deloma, saj ni prišlo do nastanka razreda afriških kapitalistov, prav tako zaradi blokiranja evropskih metropol ni prišlo do industrializacije. Afriška delovna sila je ostajala nekvalificirana, kar je omogočalo nadaljnje izkoriščanje, tudi v obliki nižjih mezd v primerjavi s plačilom evropskih delavcev. Z uporabo izraza »rast brez razvoja« je opozoril na naraščanje proizvodnje dobrin in storitev v afriških državah, ki pa mu ni sledilo vlaganje presežkov v razvoj in stabilizacijo domače ekonomije, saj je denar odtekal v Evropo. Ena od značilnosti tega vzorca v kolonializmu je bila tudi vzpostavitev pretirane odvisnosti od ene ali dveh vrst izvoznega blaga, kar je povečalo odvisnost kolonije od trgovine z metropolo in v primerih monokulturnega kmetovanja povzročilo siromašenje prehrane domačinov.

Odločilen pomen obdobja kolonializma pa je Rodney videl v tem, da je Afrika izgubila svojo moč in nadzor na političnem, ekonomskem in izobraževalnem področju. Z evropsko prilastitvijo družbenih ustanov v Afriki so Afričani izgubili moč dejavnega in zavestnega sodelovanja v zgodovini. Razpad »tradicionalnega« afriškega življenja, ki ga je pohitрила kolonialna dejavnost, je za seboj pustil praznino. K temu je v pomembni meri prispevalo kolonialno izobraževanje, ki je imelo odtujevalni učinek, še posebej uničevalno je bilo uveljavljanje individualizma. Rodney je še posebej opozoril na vlogo Cerkev v izobraževalnem procesu in poudaril, da so bili misijonarji, ki so vzpostavljali šolanje, v enaki meri del kolonizatorskih sil, kot so bili raziskovalci, trgovci in vojaki. Na področju izobraževanja je opredelil dve težavi: možnosti za pridobivanje izobrazbe so bile za domačine zelo omejene, kurikulum pa je sledil evropskim vsebinam brez stika z afriško realnostjo, pogosto so bile vsebine tudi prilagojene za »manjvredne« Afričane in njihove sposobnosti. Izobrazba domačinov kolonizatorjem ni bila v interesu, a je bila

na nekaterih področjih potrebna. Domačini pa niso samo pasivno sprejemali ponujenih izobraževalnih možnosti, temveč so pogosto zahtevali več priložnosti za izobraževanje in tudi sami gradili šole in plačevali učitelje. Nekateri Afričani pa so bili sprejeti na univerze v metropolah, kjer so spoznavali evropske ideje, na primer idejo politične svobode, in se tam združevali v zveze in organizacije, ki so pomembno prispevale k zagonu osvobajanja kolonij od metropol. Za Rodneyja se je pozitiven razvoj afriške celine, kljub že takrat prepoznanim slabostim, začel šele po doseženi neodvisnosti.

Branje Rodneyjevega dela je nepogrešljivo za tiste, ki jih vznemirjajo obstoječe neenakosti svetovnega sistema, saj pomaga razumeti, kako se je ta sploh vzpostavil in uveljavil. Pomembno je zato, ker sistematično in konkretno pokaže na tesno prepletenost imperializma, vzpona kapitalizma in razvoja idej o rasni neenakosti. Prav poudarjanje razrednega vprašanja v kombinaciji z rasizmom osvetljuje, kako je kapitalizem v kolonijah deloval drugače kot v metropolah, kar med drugim v obliki izkoriščanja delovne sile in eksploatacije okolja na globalnem jugu ostaja realnost še danes. Rodneyjevo delo, zlasti pa njegovo revolucionarno delovanje, pa je lahko tudi navdih za iskanje načinov, kako preseči ta sistem in uveljaviti alternativno prihodnost.

248

REFERENCE

CÉSAIRE, Aimé

2009 *Razprava o kolonializmu*. Ljubljana: Založba /*cf.

CHAKRABARTY, Dipesh

2000 *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.

FANON, Frantz

2010 *V suženjstvo zakleti: (Upor prekletih)*. Ljubljana: Založba /*cf.2016 *Črna koža, bele maske*. Ljubljana: Studia humanitatis.

HILL, Robert

2015 Walter Rodney and The Restatement of Pan Africanism In Theory and Practice. *Ufahamu: A Journal of African Studies* 38 (3): 135–158.

JEFFS, Nikolai

2021 Od razrednega samomora do gverilskega intelektualca, spremna beseda. V: Walter Rodney. *Kako je Evropa podrazvila Afriko*. Ljubljana: Založba /*cf., 435–473.

SAID, Edward W.

1996 *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

WEKKER, Gloria

2016 *White Innocence: Paradoxes of Colonialism and Race*. Durham in London: Duke University Press.

Tina Palač